

Програма „Еразъм+“ на Европейската Комисия
КД210 Малки партньорства в професионалното образование и обучение
**“Подобряване на дигиталните компетентности чрез менторинг между
връстници като способ за подпомагане на учаци с по-малко възможности и
предотвратяване на тяхното отпадане от училище”**
Номер на договор: 2022-2-BG01-KA210-VET-000092203
Дейност 2: Управление на проекта и реализация на менторинг програма между връстници

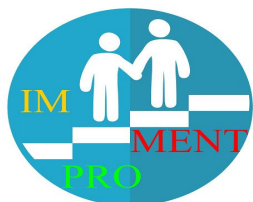

Резултат 4:
**“Насоки за учители за реализиране на менторинг
програма между връстници по време на обучение от
разстояние в електронна среда”**

Версия 2 – Септември, 2023г.

Авторски колектив:

 <p>BULGARIAN INCLUSION SUPPORT TEAM</p> <p>Сдружение „Български екип за приобщаваща подкрепа“, София, България</p>	<p>Андреан Лазаров Станислав Георгиев</p>
 <p>WINSS</p> <p>WINSS: World Innovative Sustainable Solutions, Истанбул, Турция</p>	<p>Figen Sekin</p>
 <p>94 СУ Димитър Страшимиров</p> <p>94 СУ „Димитър Страшимиров“ – София, България (координатор на проекта)</p>	<p>Латинка Ковачева Пенка Николова</p>

Съдържание

1. Пандемията от COVID-19 и нейното въздействие върху обучение от разстояние в електронна среда и осъществяване на подкрепяща менторинг програма между връстници	3
2. Насоки и стратегии за учители за осъществяване на успешна менторинг програма между връстници от разстояние в електронна среда.....	9
3. Съвети за подходящи организационни практики	11
Използвана литература	13

1. Пандемията от COVID-19 и нейното въздействие върху обучение от разстояние в електронна среда и осъществяване на подкрепяща менторинг програма между връстници

Във времена на COVID-19, с физическо дистанциране и социално изключване, онлайн инструменти се използват за провеждане на обучение, за да се осигури висококачествено приобщаващо образование и да се засилят толерантността и равнопоставеността в образованието. Това може да бъде от полза и за процеса на частично или постоянно провеждане на програмата за менторинг между връстници в контекста на дистанционно обучение (или така нареченото е-менторство). Основните въпроси за тълкуване на обучение от разстояние в електронна среда (ОРЕС) и менторинг подкрепа от връстници са свързани не само със спецификата на дистанционното обучение, но и с търсенето на доказателства, че във всичките си форми то осигурява условия за ефективно осъществяване на процеса на приобщаващо образование.

За тези, които са предубедени и скептични към концепциите за приобщаващо образование и подкрепа от менторинг между връстници, въпросът веднага ще провокира някои твърдения за скептицизъм:

- приобщаващо образование и партньорска наставническа подкрепа, реализирана от разстояние, не е възможна и много трудна за постигане в нормални условия и без физическа дистанция, наложена от пандемията от COVID - 19.
- има семантично противоречие в понятията „социална изолация” и „включване в образованието”.
- популярният и некоректен термин „социална изолация” най-ясно отхвърля приобщаващото образование, което има дихотомични принципи: за „социално приемане”, за присъствие и синергично участие на всички ученици, училището и другите общности и т.н.

Но за всички, които приемат теоретичните, философските и практически приложните концепции и парадигми на приобщаващото образование, реализацията му като ОПЕС е друга глобална възможност, която досега не е разработена в достатъчно голям мащаб.

Социалната изолация по време на пандемията от COVID-19 е само по отношение на:

- телесно-кинестетичната схема, където ръкостискането, прегръщането, докосването дори на собственото лице се препоръчва да се елиминират.
- физическите контакти са ограничени, с насоки и ограничения за физически присъстващи модели на комуникация от разстояние.
- невербалните аспекти на комуникацията са променени, особено в областта на проксемиката /дистанция и място/, социалната дистанция е новата норма и забранява интимната и близка комуникация извън близкия семеен кръг.
- прагматиката на комуникацията се промени с изискванията, които са и собствени изисквания за овладяване на нови виртуални инструменти за комуникация и др.

Условията за ефективна комуникация обаче са налице в дистанционната комуникация като част от ОПЕС обучение и дистанционната менторинг програма между връстници. Той се реализира чрез информационни технологии или други средства, които осигуряват интерактивна комуникация в педагогическото взаимодействие на учители като наблюдаващи и участващите ученици (ментори и наставлявани).

ОПЕС обучение чрез подкрепа от менторинг програмата на проекта „IM-PRO-MENT” може да преодолее недостига на учители, да осигури достъп до образование за всички ученици и може да се прилага по модели, подходящи за всички ученици във фокус групите на приобщаващото образование:

- със специални образователни потребности (включително от етнически малцинства)
- с хронични или тежки заболявания.
- в риск от отпадане от училище.

Предизвикателствата, свързани с реализацията на менторинг между връстници по време на ОРЕС, могат да бъдат свързани с:

- непознаване на типологичните и индивидуалните особености на учениците със специални потребности.
- игнориране или неприемане на силните страни на тези ученици.
- консервативна учебна програма или липса на гъвкавост в изпълнението на учебната програма от учителя (ако едновременно с това се провежда и ОРЕС обучение).
- непознаване на стила на учене на учениците.
- недостатъчна или неподходяща комуникация.
- недостатъчно осигуряване на достъпна, безопасна и комфортна среда във виртуалния свят.
- непознаване на отделните аспекти на ресурсното осигуряване на дистанционно ниво – например адаптиране на учебното съдържание във виртуалната класна стая.
- прехвърляне на отговорността за постиженията на учениците със специални образователни потребности към ресурсните учители.
- недопускане или неприемане участието на родителите като партньори в образователния процес.
- недостатъчно обучение на ментори от връстници за подпомагане на уязвими ученици.
- непознаване на възможностите на ученици със специални образователни потребности или на ученици в риск за включване в ОРЕС обучение и др.

Например в повечето случаи за ученици със специални образователни потребности е трудно постижимо включването във виртуална класна стая. Всеки ученик със специални образователни потребности има специфични прояви на когнитивно, емоционално и социално развитие и непредсказуемо поведение в зрителното и слухово възприятие на

учителя и връстниците ментори на монитора, непредвидими емоционални реакции

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

и др. Правилата за поведение във виртуалната класна стая не са ясно дефинирани и характеризирани и често учениците със специални образователни потребности не могат да ги разберат, както в класната стая или по време на партньорска менторска подкрепа.

За учениците със специални образователни потребности преходът от един тип обучение към друг вид обучение е толкова труден, колкото преходът от една дейност към друга дейност в ежедневието. Изключително трудно е да създадете нова рутина и да преминете от една рутина към друга.

Често учениците със специални образователни потребности не приемат менторинга от връстници от разстояние достатъчно сериозно, защото имат рутина да използват компютри, таблети и телефони само за развлекателни цели. В интерес на коректността, след определен период /две - три седмици/, учениците със специални образователни потребности спират да проявяват желаниа за игри, когато се срещат с учителите или връстниците си ментори по Skype, Viber или във виртуалните класни стаи (Microsoft Teams, ZOOM), Google Meet, WebEx) и успяват да приемат обучение и подкрепа в новия отдалечен формат. Възприемането на ОПЕС обучение и менторинг подкрепа е особено ефективно, когато подкрепата от родителите и семейството е силна и когато връстниците ментори също участват.

Често учениците със специални образователни потребности имат коморбидност на притежателно увреждане (наличие едновременно на две или повече заболявания) с тревожни разстройства или бързо нарастваща тревожност, агресия и автоагресия. От друга страна, за всеки от учениците със специални образователни потребности има структуриран индивидуален учебен план или персонален учебен план и учителите не винаги могат да адаптират виртуален учебен план за кратко време - понякога за една вечер или за ден, така че съответният урокът отговаря както на образователните цели, така и на ученика със специални образователни потребности.

Финансирано от Европейския съюз. Изразените възгледи и мнения обаче принадлежат изцяло на техния(ите) автор(и) и не отразяват непременно възгледите и мненията на Европейския съюз или на Европейската изпълнителна агенция за образование и култура (EACEA). За тях не носи отговорност нито Европейският съюз, нито EACEA.

За някои ученици със специални образователни потребности, както и за много ученици в риск, бариерите могат да бъдат премахнати по отношение на липсата на устройства за дистанционно обучение, интернет свързаност или липса на мотивация за учене, дори ако има възможности за дистанционно менторинг сътрудничество от връстници. Значителна част от целевите групи и техния семеен контекст не приемат обучението и допълнителната подкрепа като ценен ресурс и отхвърлят дори наличните възможности за дистанционна подкрепа.

Затова предлагаме на екипа на проекта, който подкрепя внедряването на менторинга от връстници, ясно да формулира правила и да се довери на способността на менторите-връстници да повишат мотивацията за обучение на ученици със специални образователни потребности и ученици в риск и увеличаване на синергията на традиционното и дистанционното обучение в неограничени условия поради пандемия.

Дистанционното приобщаващо обучение, както и дистанционната менторинг подкрепа могат да бъдат реализирани в дигитален модел или в традиционен хартиен модел, в три варианта:

- **синхронно**, представено като дигитално обучение, което следва използването на електронна среда: компютър, лаптоп, мобилен телефон, таблет, смартфон и др. електронни устройства, както и на различни виртуални платформи за обучение и комуникация, мобилни приложения, образователни игри, социални мрежи и др.
- **асинхронно**, което следва използването на хартиен носител на учебници, учителски или указания, материали /най-често работни листове, флаш карти/, получени от учениците при решаване на задачите от работните листове и връщането им на учителите. Залага се на самостоятелната работа на учениците, тяхната отговорност, мотивацията им за учене.
- **хибриден** – комбиниран между първите два варианта.

И в трите варианта приобщаващото образование се осъществява ефективно от разстояние само ако следва характеристиките за достъпност и качество на приобщаващото образование и подкрепа за всеки ученик.

Появиха се много критики по отношение на асинхронното обучение, почти като неосъществено дистанционно обучение, особено по отношение на ученици със специални образователни потребности и ученици в риск. Но асинхронното обучение не е обратното на синхронното обучение, нито пък асинхронното обучение е по-малко ефективно. Напротив, асинхронното обучение изисква повече ресурси и повече време за подготовка на урока, ресурси, материали като работни листове и флаш карти и др., както и по-сложна организация, за да се гарантира, че учениците имат достъп до тях в пандемията от COVID - 19. Както е отбелязано от (Birnbaum, 2001), асинхронното дистанционно обучение „осигурява мултимодална инструкция, базирана на уеб страница, която може да бъде видяна от ученика по всяко време. Този тип дистанционно обучение позволява на учениците да имат достъп до материали, лекции, инструкции и др. от всяко място и по всяко време, за разлика от синхронното дистанционно обучение.“

Електронното обучение стана повсеместно, откакто Google и Microsoft разрешиха безплатен достъп до своите образователни платформи. В България Министерството на образованието и науката установи официално партньорство с Microsoft Office 365 Teams с безплатен лиценз ProPlus (план Office 365 Education E1) за използване от ученици, учители и директори и създаде акаунти за тях. Освен това създаде сайтове за регистрация в платформата и за обучение със специални инструкции за използване на платформата. В дигиталната раница, YouTube и социалните мрежи непрекъснато се появяват нови видеа, които свободно предоставят инструкции и насоки как да работите на различни платформи.

2. Насоки и стратегии за учители за осъществяване на успешна менторинг програма между връстници от разстояние в електронна среда

Общото разбиране за приобщаващото образование и подкрепящите методи като партньорска менторинг програма между напреднали и уязвими ученици е свързано с осигуряване на достъп до качествено образование за всички ученици, със структуриране на приобщаваща образователна среда, с присъствието и участието на всички ученици в училищни, извънкласни дейности, за да отговори на разнообразните нужди на учениците с уважение и подкрепа (Лазаров, 2024).

Както отбелязва (Цоков, 2017): „Вземането на най-оптималните решения при разработването на образователната политика се подпомага от специфична експертна дейност, наречена „анализ на образователната политика“. Този анализ е насочен към измерване чрез определяне на методите за успех или неуспех на предприетите образователни промени. Анализът на образователната политика е тясно свързан с измерването на въздействието на публичните политики в отделните училища (организационни особености, форма и съдържание на обучение, квалификация на учителите и др.).

Дистанционното осъществяване на менторинг програма между връстници определя относително **специфични стратегии за ментори-връстници**, които трябва да бъдат обяснени от учителите по време на въвеждащите обучения, както следва:

- признаване на стойността на всеки ученик.
- предоставяне на възможности за всеки уязвим ученик да участва в дистанционни менторинг дейности заедно с напреднали ученици като ментори-връстници.
- създаване на положителна виртуална среда за всеки ученик.

- структуриране на ясни правила за присъствие и участие.
- осигуряване на възможните компоненти на ресурсната поддръжка в дигитална среда.
- осигуряване на активно участие на всички ученици във видеоконферентни дискусии и онлайн чатове.
- насърчаване на взаимодействията и ефективната комуникация.
- търсене на подкрепа от екипа на проекта, ако е необходимо.
- структуриране на ясни правила за присъствие и участие.
- стимулиране на създаването и поддържането на приятелства.
- лидерска роля на менторите-връстници.
- обсъждане на учебните задачи за седмицата и отчитане на изпълнението.
- проследяване на участието и успеха.
- справедлива оценка на усилията.
- повишаване на мотивацията за учене при дистанционно приобщаващо обучение.
- включване на виртуални програми и приложения (*виж Резултат 3*).
- отхвърляне на неподходящ или несполучлив дизайн, който е твърде абстрактен или има твърде конвенционални и дори скучни изображения или е неподходящ за възрастта.
- превенция на закъснели изяви от ученици със специални образователни потребности и пристрастеност към компютърни и/или мобилни технологии.
- предвид факта, че учениците със специални образователни потребности могат да бъдат свръхчувствителни към определени стимули, движения на персонажи, индивидуални виртуални приложения.
- създаване на възможност за реализация на творчески подходи от ученици със специални образователни потребности.
- съобразяване със спонтанността и ситуативността на използването на отделните цифрови технологии и приложения.

3. Съвети за подходящи организационни практики

Бихме искали да ви предложим няколко организационни практики, които ще Ви насочат към обучението и подкрепата за прилагането на програмата за менторство между връстници.

1. Създаване на комфортна среда за общуване и творчество:

1.1. Организация на времето:

- осигуряване на рутина в последователността на извършване на определени дейности, като времето може да варира.
- даване на достатъчно време както на наставниците, така и на наставяваните, за да обработят преподадената информация.
- спокойно очакване на отговори и резултати.
- показване на модели на поведение, при които се показва, че правилата важат.
- задаване на въпроси, които не предполагат еднозначен отговор.
- използване на положителен подход в преподаването и обратната връзка.
- съобразяване с психофизическото и емоционалното състояние.
- осигуряване на време за правилна реакция.

1.2. Правила и комуникация:

- организиране на комуникация и дейности по време на физическо и дистанционно менторство от връстници с договорени правила в менторската двойка.
- обяснение на всяко правило и последствията от него.
- задаване на въпроси, които не предполагат еднозначен отговор.
- използване на позитивен подход в подкрепата и обратната връзка.
- предотвратяване или премахване на разгорещени спорове и дискусии.
- осигуряване на комуникация с уважение и толерантност, коректност в оценката и емпатия.

1.3. Планиране:

- плановете на учителя да включи съвместно преподаване по време на менторинг от връстници, особено в дейности, свързани с възможности за творчески постижения.
- планиране за включване на конкретни указания, свързани с възможностите за развитие на оригинални идеи на учениците, за упражнения и за оценка на овладяването на знанията и уменията и индивидуалния напредък на наставявания.
- плановете на учителя включват дългосрочни цели и малки цели на ученика.
- планиране за включване на използване на компютърни и мобилни технологии, образователен софтуер, образователни игри, помощни технологии и помощни средства за наставяваните според възможностите на образователната организация и възможностите на наставяваните.
- планиране на по-голямата част от времето за упражнения за повторение и практикуване.
- планиране с предварително определен успех на учениците за повишаване на мотивацията за учене.

1.4. Изпълнение на програмата за партньорско наставничество

- планът за действие да се визуализира картинно /при възможност, а при необходимост и звуково/ чрез диаграми, таблици, карти и др.
- планът за действие, който трябва да се спазва, като се отчита напредъкът за всяка среща.
- гъвкаво използване на учебни и творчески задачи и дейности.
- през цялото време да се даде възможност на наставявания да се занимава с дейност или да изпълнява задача, която му доставя удоволствие, за да постигне баланс между задължителната и доброволната част от усвояването на учебното съдържание или усвояването на индивидуални знания, умения или дори компетентност.

Използвана литература

1. Атанасова, Ж. (2015). Професионалната подготовка на ресурсните учители за въвеждане на помощни средства и технологии в обучението на ученици със специални образователни потребности. В: сби. Предизвикателствата на приобщаващото образование. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“. ISBN 978-954-423-994-7.
2. Левтерова – Гаджалова, Д. Приобщаващото образование в глобалното общество. В: Сб. Човекът и глобалното общество. УИ „Паисий Хилендарски“, 2019.
3. Сивакова, В. (2012). Приобщаващо образование - съвременни аспекти. Социално благополучие, приобщаващо образование и социална интеграция – съвременни аспекти на качеството на образованието. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“. ISBN978-954-423758-5.
4. Тричков, И. (2015). Социални нагласи на масовия учител към интеграцията и приобщаващото образование на деца и ученици със специални образователни потребности. В: сб. Предизвикателствата на приобщаващото образование. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“. ISBN 978-954-423-994-7.
5. Цоков, Г. (2017). Същност и основни характеристики на образователната политика. В: сб. „По-добри учители, по-качествено образование“. Пловдив: УИ „Паисий Хилендарски“.
6. Birnbaum, B.W. (2001). Foundations and practices in the use of distance education. Mellen Studies in Education (Vol. 66, pp. 1-174). Lewiston: The Edwin Mellen Press.
7. Keegan, D (Ed.) (1996). Foundations of distance education (3rd ed.). London: Routledge.
8. Moore, Dickson-Deane, Galyen & Chen (2011). E-learning, online learning, and distance learning environments: Are they the same? Internet & Higher Education, 14, 129-35.